REVOLUȚIA ȘTIINȚIFICĂ ȘI DINAMICA CUPLULUI CATEGORIAL *CONTINUUM–DISCONTINUU:* O (RE)CONFIGURARE STRUCTURALĂ

LAURA PĂTRAȘCU

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

The Scientific Revolution and the Continuum – Discontinuum Dynamic: A Structural (Re)Configuration. In this paper, the Scientific Revolution is interpreted through the concept of the *continuum-discontinuum*, conceived as a categorial couple in which discontinuities are understood as structural emergences of an underlying continuum. Starting from the hypothesis of a persistent structural continuity in the history of knowledge, the analysis reconsiders epistemic ruptures as processes of reconfiguration and crystallisation of pre-existing structures. Methodologically, the study adopts a conceptual-historical and hermeneutic approach, correlating the analysis of ideas with the institutional forms of knowledge production and circulation. As a relevant case study, it examines the emergence of the first scientific journals, such as *Journal des sçavans* and *Philosophical Transactions*, interpreted as expressions of a cumulative process and of a structural necessity for continuity. The study proposes an alternative interpretative framework in which the tension between continuity and discontinuity is integrated into a coherent model, where their relation is understood as a constitutive categorial couple that structures the dynamics of the becoming of modern knowledge.

Keywords: continuum-discontinuu, institutionalisation of knowledge, scientific revolution, categorical pair, early modernity, Royal Society, philosophical transactions, Journal de sçavans.

INTRODUCERE: CUPLUL CATEGORIAL CONTINUUM-DISCONTINUU ÎN ARHITECTURA MODERNITĂȚII

Despre o știință modernă putem vorbi abia după apariția primelor instituții dedicate științei și a unei metode specifice de cercetare a naturii. Totuși, acestea nu apar peste noapte, ci vin din încercări repetate, din preluări și (re)luări, din adaptări și (re)semnificări ale unor idei care, facilitate de apariția tiparului, încep să se răspândească mai repede, ajungând la cât mai mulți, iar diseminarea accelerată a ideilor contribuie la menținerea vitalității acestora și, totodată, le sporește șansele de proliferare.

În perspectiva pe care o propun, instituționalizarea și (re)organizarea cunoașterii științifice, precum și accesul publicului larg la aceasta, nu sunt înțelese ca procese distincte, ci ca expresii confluente ale aceleiași transformări a cunoașterii moderne. Prin urmare, nu explic Revoluția științifică în termeni de ruptură radicală, ci ca

rezultat al unei (re)organizări structurale a cunoașterii, ca o (re)configurare și cristalizare a unui fond continuu de structuri preexistente. Astfel, prin continuitate fac referire la persistența unor structuri sau principii, iar prin discontinuitate la modificările de organizare ale acestora.

În cele ce urmează, voi pune accentul atât pe modul în care se dezvoltă mediul în care predomină gândirea științifică, cât și pe cum noile forme instituționale ale acesteia apar strâns legate de deschiderea către comunicare, colaborare și publicul larg; este vorba de o interdependență susținută prin analiza apariției atât a primelor comunități științifice (în sensul modern al termenului), ca *Royal Society*, cât și a primelor jurnale științifice: *Journal de sçavans* și *Philosophical Transactions*.

De asemenea, pentru că le consider necesare, voi face și câteva considerații asupra conexiunilor cu modelul ideatic ce este presupus a sta la baza *Royal Society, Casa lui Solomon*, concepută de către Francis Bacon în *Noua Atlantida* și care nu prezintă doar un cadru administrativ al cunoașterii și un angrenaj complex de colectare și valorificare a acesteia, ci chiar un model de societate în care coabitarea dintre savanți și comunitate este susținută de utilitatea publică și circulația controlată a cunoașterii.

Obiectivul acestei analize este acela de a arăta cum formele moderne de organizare a cunoașterii, precum *Royal Society,* se conturează ca structuri instituționale coerent adaptate la noile necesități de organizare ale comunităților științifice, fără a le întrerupe firul istoric, ci, dimpotrivă, dezvoltându-se chiar pe fondul aspirațiilor, al erorilor și al limitărilor prezente în încercările precedente. În virtutea aceleași logici a continuității, nici apariția primelor jurnale științifice nu a fost un fenomen accidental, ci a survenit organic, ca o consecință necesarmente evolutivă. Așadar, susțin că modernitatea nu este o ruptură, ci poate fi înțeleasă ca un *continuum-discontinuu*[1], în care discontinuitățile funcționează ca emergențe structurale ale unui fond continuu.

În concluzie, propun ca transformările asociate Revoluției științifice să nu fie privite prin prisma opoziției dintre continuitate și discontinuitate, ci ca o interacțiune complexă între ele susținută de o tensiune dialectică dintre vechi și nou. În această abordare, prin activarea cuplului categorial *continuum-discontinuu* (continuitate și discontinuitate), poate fi analizat și modul în care acumulările existente sunt reorganizate în noi forme epistemice și instituționale, fără a anula sau a îngrădi explicațiile existente, ci oferind un cadru alternativ de înțelegere și analiză, care să poată susține relația dintre persistență și transformare.

Din punct de vedere metodologic, prin demersul de față, mă angajez într-o analiză comparativă a structurilor de gândire și a formelor instituționale ale cunoașterii în secolul al XVII-lea. Strategia de abordare adoptată este deopotrivă conceptual-istorică și hermeneutică, fiindcă nu urmărește o reconstrucție istoriografică exhaustivă, ci o interpretare structurală, orientată spre identificarea continuităților care traversează momentele considerate rupturi epistemice. Prin urmare, analiza se axează pe o lectură

[1] Laura M. Mancă-Pătrașcu, „Continuumul discontinuu al devenirii: de la magie la metodă, o treaptă către modernitate”, în *Studii de Istorie a Filosofiei Universale*, *XXXIII*, București, Editura Academiei Române, 2025, pp. 48–52.

critică a surselor, corelată cu examinarea formelor instituționale de producere și de circulație a cunoașterii.

1. PARADIGMA *MULTI(RE)*[2]: (RE)SEMNIFICAREA ȘI (RE)CONFIGURAREA ORDINII ANTICE

Momentele de criză au fost prezente dintotdeauna, iar fiecare dintre acestea își are trăsăturile dominante și cauzele specifice care au condus la puncte de saturație, impunând transformări necesare (re)configurării structurale. De exemplu, gândirea europeană din secolele XVI–XVII era puternic marcată de teologie și se baza pe principiile acesteia, iar unele dintre cele mai acute tensiuni ale vremii aveau un fundament religios. Aceste „moșteniri inconștiente ale teologiei”[3], după cum le consideră Douglas Bush, sunt vizibile până și în credința într-o ordine riguroasă a naturii care, de altfel, este considerată a sta la baza gândirii mecaniciste „clasice”[4].

Totuși, ideea unei ordini riguroase a naturii nu apare în modernitate, ci este, mai degrabă, (re)afirmată și (re)formulată în noul cadru de gândire în care ordinea devine obiect de verificare experimentală. Această influență teologică a Evului Mediu devine un filtru prin care modernitatea (re)configurează presupoziția antică a unei ordini a naturii inteligibile prin observație, temeiul acesteia fiind principiile imanente, nu intervențiile divine contingente, ceea ce o aduce în acord cu noile condiții epistemice.

Discursul modern se constituie, nu de puține ori, în raport cu tiparele pe care le contestă și apare printr-un proces continuu de tensiune și transformare. Paolo Rossi subliniază că aceste legături sunt prezente și persistă chiar și acolo unde sunt negate și identifică, ca surse ale gândirii științifice moderne, tradiții medievale precum empirismul occamian și nominalismul[5].

Dimensiunea teologică a moștenirii moderne nu poate fi negată, dar o generalizare exclusivă în această direcție riscă să estompeze rolul determinant al Antichității. În această lumină, modernitatea poate fi înțeleasă ca o (re)afirmare a acesteia, ca un act de (re)întoarcere și (re)ajustare a poziției antice, prin (re)interpretarea și (re)dimensionarea tiparelor medievale cu scopul de a dezvolta cunoașterea științifică. Astfel, procesul *multi(re)* este susținut și calibrat de filtrele cultural-creștine active „inconștient”, care mediază transformarea fără a o rupe de fundamentele anterioare.

[2] *Ibidem.*

[3] Douglas Bush, *English Literature in the Earlier Seventeenth Century 1600–1660*, Oxford at the Clarendon Press, Oxford, 1945, p. 2.

[4] *Ibidem*.

[5] Paolo Rossi, „Introduction”, în *Francis Bacon: From Magic to Science*, transl. Sacha Rabinovitch, Routledge & Kegan Paul, 1968, pp. ix–x.

Această perspectivă permite integrarea Revoluției științifice într-un model de continuitate mediată, în acord cu ipoteza *continuumului-discontinuu* al devenirii. Istoria cunoașterii apare astfel ca o continuitate structurală predominantă, în care discontinuitățile nu marchează rupturi radicale, ci procese de (re)configurare și cristalizare a unor structuri persistente, ca o actualizare a unor virtualități deja prezente într-un fond preexistent. Privită din acest unghi, devenirea nu este doar o simplă succesiune liniară, ci se configurează ca un *continuum-discontinuu* în care schimbările presupun momente de (re)organizare, iar transformarea devine posibilă prin persistența unor elemente structurale care asigură continuitatea logică și solidaritatea structurală, integrând vechiul în forme noi.

2. CONTINUITATE, POSIBILITATE ȘI SINCOPĂ: UN MODEL EXPLICATIV AL REVOLUȚIEI ȘTIINȚIFICE

În lumina considerațiilor anterioare, Revoluția științifică apare ca un proces de cristalizare structurală, care poate fi explicat, într-o lectură leibniziană, prin ideea potrivit căreia, prin „micile percepții”[6], „prezentul este plin de viitor”[7]. În acest cadru, emergența modernității nu trebuie înțeleasă ca o ruptură sau ca o apariție *ex nihilo*, ci ca o actualizare fenomenală, istoric determinată, a unor virtualități deja înscrise în structura intelectuală a *Republicii Literelor* (*Respublica Literaria*).

Discontinuitatea, așa cum este identificată de istoriografia tradițională, se relevă ca o „fulguрație continuă”[8], în sensul leibnizian de emergență instantanee care survine pe fondul unui proces neîntrerupt de (re)organizare a cunoașterii (acumulările anterioare sunt selectate, ordonate și integrate într-o nouă configurație epistemică). În acest cadru, starea prezentă nu doar conservă, ci (re)valorizează elemente vechi, adecvându-le noii arhitecturi ideatice. Așadar, devenirea cunoașterii poate fi descrisă ca un proces dinamic în care transformarea și persistența funcționează ca principii de ordonare reciprocă, iar momentele de „revoluție” încetează să mai fie hiatusuri absolute, prezentându-se mai degrabă ca puncte de cristalizare ale unui continuum structural.

Această dinamică nu presupune o simplă repetiție, ci activarea unor virtualități prin practici și mecanisme capabile să le facă operative și manifeste, „întotdeauna însoțite de unele acțiuni, corespunzătoare, cel mai adesea de neobservat”[9]. În acest orizont leibnizian, metafora „marmurei cu vene” permite

[6] Gottfried Wilhelm Leibniz, *Opere. Noi eseuri asupra intelectului uman*, volum coordonat de Adrian Niță, traducere de Alexandru Boboc, Mihaela Pop, Delia Șerbănescu, București, Editura Academiei Române, 2023, p. 26 (55).

[7] Gottfried Wilhelm Leibniz, *Eseuri de Teodicee – Asupra bunătății lui Dumnezeu, a libertății omului și a originii răului*, traducere de D. M. Ilinca, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 281.

[8] Gottfried Wilhelm Leibniz, „Monadologia”, în *Opere Filozofice*, traducere de C. Floru, Vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1972, p. 518 (47).

[9] Gottfried Wilhelm Leibniz, *Opere. Noi eseuri asupra intelectului uman*, ed. cit., p. 25 (52).

descrierea modernității ca o structură deja orientată intern, în care fondul intelectual antic și medieval funcționează ca un sistem de predispoziții care solicită o metodă adecvată pentru a fi actualizat.

Toate acestea pot fi corelate cu ceea ce Adrian Niță numește „labirint al compoziției continuului”[10], unde principiul continuității este articulat împreună cu teoria posibilității[11]. În această interpretare, instituții precum *Royal Society* sau publicații precum *Philosophical Transactions* pot fi înțelese nu ca accidente istorice, ci ca forme de stabilizare instituțională ale unor procese cumulative de organizare și formalizare a cunoașterii.

Totodată, acest proces de stabilizare instituțională se relevă ca expresie a unui nou regim de disciplinare a practicilor cognitive, orientat către transformarea cunoașterii dispersate într-o formă progresiv distinctă și metodic verificabilă. O astfel de mutație nu constituie o simplă contingență istorică, ci reprezintă expresia fenomenală a unei raționalități subiacente.

În acest orizont interpretativ, programul baconian *Instauratio Magna* nu se rezumă la a fi o simplă reformă metodologică, ci funcționează ca un principiu ordonator al unei (re)organizări epistemice profunde, o (re)configurare a modului în care mintea percepe și interacționează cu lumea, ajustând acea măsură subiectivă (oglinda neuniformă a spiritului) prin care se raportează la lume[12]. Proiectul își are rădăcinile în regimul de tip *medicina mentis*, un mecanism curativ atât de răspândit la sfârșitul secolului al XVI-lea prin care, așa cum demonstrează Dana Jalobeanu, reprezentările deformate de „idoli” sunt disciplinate prin metoda rigorii din istoria naturală[13], utilizată ca o „daltă” terapeutică. Această educare intelectuală permite transmutarea cunoașterii puternic distorsionate și fragmentată într-un bun public, cumulativ și verificabil, oferind astfel rațiunii singurul „fir al Ariadnei” cu ajutorul căruia se poate traversa cu succes „labirintul compoziției continuului”[14].

Prin urmare, Revoluția științifică nu reprezintă un moment de ruptură, ci unul în care virtualitățile tradiției antice devin „composibile” cu noul ethos al rigorii experimentale. Într-o lectură leibniziană, acest proces poate fi înțeles ca o (re)organizare a seriilor compatibile într-o ordine capabilă să susțină forme stabile ale practicii științifice. Astfel, Revoluția științifică apare mai degrabă ca o sincopă de ritm în interiorul unei continuități profunde, ca un moment de (re)organizare structurală a cunoașterii, în care transformarea nu anulează tradiția anterioară, ci o (re)configurează în acord cu noile premise epistemice. În acest sens, emergența instituțiilor științifice moderne poate fi descrisă ca expresie a formalizării unei continuități deja active la nivel conceptual și epistemologic.

[10] Adrian Niță, „Posibilitate și continuitate la Leibniz”, în *Studii de Istorie a Filosofiei Universale*, vol. XXXIII, București, Editura Academiei Române, 2025, pp. 53–66.

[11] *Ibidem*.

[12] Francis Bacon, *The Instauratio Magna Part II: Novum organum and Associated Texts*, Graham Rees, Maria Wakely (eds.), Oxford, Clarendon Press, 2004, pp. 79–81, Aforism 41.

[13] Dana Jalobeanu, „Natural History and the Medicine of the Mind: The Roots of Francis Bacon’s Great Instauration”, în *Analele Universității din București – Filosofie* 61, nr. 1, 2012, pp. 5–25.

[14] Adrian Niță, „Posibilitate și continuitate la Leibniz”, ed. cit.

3. DINAMICA INSTITUȚIONALĂ ȘI (RE)CONFIGURAREA SISTEMICĂ A CUNOAȘTERII

3.1. PREMISE ALE INSTITUȚIONALIZĂRII SAU O MATRICE INSTITUȚIONALĂ A MODERNITĂȚII: DE LA „SECRETELE NATURII", LA CUNOAȘTEREA PUBLICĂ ȘI VALIDAREA COLECTIVĂ

În această logică a continuității și reorganizării, transformările teoretice ale cunoașterii se reflectă și la nivel instituțional prin apariția primelor forme de sistematizare a cercetării naturii din perioada premodernă. Mai toate susțineau analiza naturii pe baza observației sistematice și promovau, ca necesitate metodologică, schimbul intelectual organizat. Una dintre aceste prime comunități este *Accademia dei Segreti*, înființată de Giambattista della Porta în jurul anului 1560; mai solid atestată este însă *Accademia dei Lincei,* fondată în 1603 de Federico Cesi.

Cu toate acestea, este amintită și o comunitate anterioară *Academiei dei Segreti, Accademia Segreta*. Aceasta este asociată cu numele lui Girolamo Ruscelli, însă dovezile documentare nu sunt concludente, ceea ce o face să pară mai degrabă o expresie literară a unui ideal al secolului al XVI-lea[15] decât dovada unei structuri instituționale existente, cu toate că, așa cum susține Eamon, pare să fie tiparul după care s-a conturat imaginea unui astfel de topos specific secolului al XVI-lea[16].

Acest model ideatic apare în *Secreti Novi* și prezintă o formă de organizare socială utopică în care comunitatea se dezvoltă în jurul instituției dedicate cercetării naturii, denumită *Filosofia*. Tiparul reapare în forme similare și la Johannes Valentinus Andreae, care poziționează *Laboratorium*-ul în centrul comunității (*Christianopolis*, 1619), precum și la Francis Bacon, care concepe *Casa lui Solomon* ca instituție centrală (*Noua Atlantida*, 1626). Aceste inițiative reflectă preocupări comune legate de ordine[17], utilitatea și (re)organizarea cunoașterii și constituie premisele instituționalizării acesteia, iar *Royal Society* poate fi văzută ca o formă de stabilizare și maturizare a acestor proiecte.

Toate indică emergența unei conștiințe comune, dezvoltată în jurul noilor practici ale cunoașterii naturii și marchează ieșirea „secretelor naturii" de sub „aura cunoașterii interzise"[18], transformându-le în știință[19] și ridicându-le la rangul de cunoaștere publică. Funcționarea acestui model presupune atât comunicare organizată și validare colectivă, cât și marginalizarea secretului prin noile exigențe impuse de noul ideal al cunoașterii științifice sau, am putea să spunem, al științei cunoașterii; prin urmare, era o condiție *sine qua non* comunicarea liberă, deschisă și organizată între cei implicați[20].

[15] William Eamon și Francoise Paheau, „The Accademia Segreta of Girolamo Ruscelli: A Sixteenth-Century Italian Scientific Society", în *Isis*, 1984, pp. 327–342.

[16] William Eamon, *Science and the secrets of nature: Books of secrets in medieval and early modern culture*, Princeton, Princeton University Press, 1994, p. 140.

[17] Steven Shapin, *The Scientific Revolution*, The University of Chicago Press, 2004, p. 133.

[18] William Eamon, *Science and the secrets of nature: Books of secrets in medieval and early modern culture*, ed. cit., p. 356.

[19] *Ibidem*, p. 357.

[20] *Ibidem*, p. 356.

3.1.1. Royal Society*: formare, autonomie și transformare instituțională*

În planul modernității timpurii, *Royal Society*, fondată la Londra, la 28 noiembrie[21] în anul 1660[22] (la o sută de ani după *Accademia dei Segreti*), nu se constituie ca o simplă asociație savantă, ci, în lumina prezentei interpretări, ca un instrument de actualizare fenomenală a unui nou ethos. Știința, ca formă de cunoaștere publică, își găsește, de altfel, un loc important și în ideologia elaborată de *Royal Society*[23], prima instituție britanică dedicată științei[24]. În istoria sa, tranziția de la „adunare de gentlemeni" proveniți din diverse domenii[25], „un organism mare, aproape în întregime amator"[26], la o „organizație" (după modificările de regulament făcute în 1832) de „practicieni profesioniști"[27] reprezintă o sincopă de ritm necesară în procesul de cristalizare și (re)organizare structurală a cunoașterii.

Spre deosebire de *Académie des Sciences* (înființată șase ani mai târziu), a cărei dependență de susținerea guvernamentală limita libertatea de cercetare, *Royal Society* și-a asigurat autonomia tocmai prin absența patronajului financiar. Această lipsă a susținătorilor bugetari funcționează, în acest caz, ca o condiție de posibilitate pentru apariția unei instituții eliberate de constrângeri externe, încă de la început, fiind o societate publică[28], permițând astfel dezvoltarea unui mecanism de validare colectivă bazat pe rigoarea experimentală.

3.1.2. Gresham College *și emergența cadrului instituțional al științei moderne*

Geneza *Royal Society* este strâns legată de *Gresham College*, instituție care a funcționat ca un spațiu formal pentru întâlnirea dintre practică și reflecție[29], construit după proiectul lui Thomas Gresham, care afirma raportarea oficială a

[21] Minutes of an ordinary meeting of the Royal Society, 28 noiembrie 1660, Journal Book Original volume 1, 1660–1663, *Turning the Pages™: Royal Society Digital Collection*, JBO/1/4, The Royal Society Archives, London, https://ttp.royalsociety.org/ttp/ttp.html?id=a2ca205b-6e3e-45b4-83a3-d1624ab33b5e&type=book.

[22] Coincide cu restaurarea monarhiei. Pentru mai multe informații despre contextul istoric, dar nu numai, poate fi consultat și articolul: Cosmin Dumitrescu, „Royal Society of London" – Expresie a spiritului științific iluminist din Anglia sec. XVI–XVII. *Revista de filosofie* 65.5 (2018): 428–442.

[23] William Eamon, *Science and the secrets of nature: Books of secrets in medieval and early modern culture*, ed. cit., p. 356.

[24] Michael Hunter, *The Royal Society and its fellows: 1660–1700 ; Science – the morphology of an early scientific institution* (ed. a 2-a). Chalfont St. Giles: British Society for the History of Science, 1994, p. 54.

[25] În prezent, pagina oficială a instituției ne prezintă *The Royal Society* ca pe o asociație care reunește mulți dintre cei mai eminenți oameni de știință. Pentru mai multe detalii, poate fi consultat siteul oficial https://royalsociety.org/about-us/who-we-are/history/.

[26] Michael Hunter, *op. cit*., p. 8.

[27] The Royal Society, *History of the Royal Society*; Royal Society: https://royalsociety.org/about-us/who-we-are/history/

[28] Michael Hunter, *op. cit*., p. 15; Thomas Sprat, *The History of the Royal Society of London, for the Improving of Natural Knowledge.* London: Printed by T.R. for J. Martyn and J. Allestry, 1665, p. 1.

[29] Richard Chartres, David Vermont, *A brief history of Gresham College, 1597–1997*, London, Gresham College, 1998, p. 10.

educației la nevoile publice[30] și comerciale ale Angliei, contribuind astfel la (re)organizarea formelor de instruire în acord cu expansiunea maritimă și economică a epocii[31].

Caracterul inovator al instituției rezidă atât în organizarea prelegerilor publice în limba engleză, cât și în introducerea unor discipline precum astronomia și geometria, pentru care nici *University of Cambridge,* nici *University of Oxford* nu aveau catedre înființate[32]. Privit astfel, *Gresham College* reprezintă un „moment" în care nu se rupe tradiția universitară anterioară, ci se adaptează la noile condiții intelectuale și economice ale modernității timpurii, iar observația lui Douglas McKie privind legătura dintre dezvoltarea științei moderne și dinamica economiilor maritime occidentale[33] evidențiază tocmai această relație dintre (re)organizarea cunoașterii și transformările structurale ale societății europene.

3.1.3. Formalizarea asociațiilor voluntare: de la întâlnirile de la Gresham College la instituționalizarea Royal Society

Royal Society își are originea în întâlnirile informale desfășurate la *Gresham College*, unde s-a închegat un nucleu de savanți pasionați de cercetarea naturii și de cunoașterea experimentală. La sfârșitul lunii noiembrie 1660, inspirat de asociațiile voluntare din alte țări europene care s-au transformat în academii, acest grup a decis oficializarea întâlnirilor într-o organizație dedicată promovării filosofiei experimentale[34], conducând la formarea a ceea ce va fi cunoscută drept „cea mai veche academie științifică care a existat continuu" [35].

Carta Constitutivă, semnată de Carol al II-lea (Charles II) al Angliei, definește explicit scopul societății: promovarea tuturor științelor, dar cu preponderență a studiilor de filosofie naturală[36]. Această orientare este sintetizată de sloganul societății: *Nullius in verba*, care exprimă, pe de o parte, orientarea către evidența empirică, refuzul autorității dogmatice și, în același timp, o (re)poziționare față de tradiția aristotelică și scolastică, iar, pe de altă parte, continuitatea preocupării pentru ordinea inteligibilă a naturii; mai mult, această sintagmă reușește să exprime chiar

[30] Detalii despre Thomas Gresham și *Gresham College* pot fi aflate și consultând Richard Chartres, David Vermont, *A brief history of Gresham College, 1597–1997*, London, Gresham College, 1998 sau *Life and Legacy of Sir Thomas Gresham*, 2026.

[31] Gresham College, *Our History*: https://www.gresham.ac.uk/about-us/our-history.

[32] Douglas McKie, „The origins and foundation of the Royal Society of London. Notes and Records of the Royal Society of London", *Notes and Records of the Royal Society of London*, 15(1), 1960, pp. 1–37.

[33] *Ibidem*.

[34] *Minutes of meetings of the Royal Society, Journal Book Original volume 1, 1660–1663,* Turning the Pages™ – Royal Society': https://ttp.royalsociety.org/ttp/ttp.html?id=a2ca205b-6e3e-45b4-83a3-d1624ab33b5e&type=book.

[35] The Royal Society, *History of the Royal Society*.: https://royalsociety.org/about-us/who-we-are/history/.

[36] Royal Society, *The Charter Book* (1663–present), Folio 1r–1v. Facsimil digital în Turning the Pages, https://ttp.royalsociety.org (selectați volumul The Charter Book).

esența noului tipar de gândire al modernității prin care tradiția nu este anulată, ci este (re)evaluată.

Formalizarea Royal Society nu trebuie privită ca o ruptură de tradiție, ci ca o adaptare a unor preocupări epistemice deja existente. Programul instituțional favorizează dimensiunea intelectuală în detrimentul celei utilitare, iar analiza arhivelor societății confirmă coexistența tensionată a două direcții: pe de o parte, persistența unui empirism tradițional, brut, infuzat cu elemente de alchimie și astrologie, iar pe de altă parte, emergența unei curiozități orientate către rigoare experimentală și formalizare conceptuală[37]. Această mutație structurală este observată și de Douglas Bush, care constată o (re)configurare a ponderii elitei intelectuale între 1600 și 1660[38], fenomen ce poate fi receptat ca sincopă de ritm constitutivă procesului de cristalizare a modernității. Privită din acest unghi, *Royal Society* depășește statutul de societate voluntară, devenind o schelă indispensabilă noului cadru epistemic al modernității timpurii în (re)organizarea și validarea colectivă a cunoașterii.

3.1.4. Casa lui Solomon *ca prefigurare instituțională a științei moderne*

Aceste forme moderne de organizare a cunoașterii au fost anticipate prin modele ideatice, iar raportarea la acestea nu trebuie omisă. Arhitectura *Royal Society* este frecvent pusă în relație cu proiectul elaborat de Francis Bacon, *Casa lui Solomon* din *Noua Atlantida*, în care modelul instituțional configurează un mecanism complex de structurare, organizare și administrare a cunoașterii, integrând astfel producția și difuzarea acesteia într-un cadru unitar.

Deși legătura dintre Bacon și *Royal Society* este uneori nuanțată critic, existența unor afinități structurale rămâne dificil de ignorat, iar acestea permit interpretarea *Casei lui Solomon* ca o prefigurare conceptuală a instituțiilor științifice moderne în care cercetarea, organizarea cunoașterii și comunicarea rezultatelor sunt integrate într-un cadru comun.

Legăturile dintre *Royal Society* și promovarea noii filosofii experimentale au fost considerate o expresie a principiilor baconiene[39]. O confirmare simbolică apare și în *The History of the Royal Society of London, for the Improving of Natural Knowledge*[40], a lui Thomas Sprat, unde Bacon este prezentat ca figură fondatoare. Frontispiciul reprezintă, de o parte și de alta a bustului regelui Charles al II-lea, atât pe Francis Bacon, cât și pe William Brouncker, primul președinte al *Royal Society*. În locul unei prefețe convenționale, Sprat alege oda lui Abraham Cowley, *To The*

[37] Quentin Skinner, „Science and Society in Restoration England", în *The Historical Journal, 10*(2), 1967, pp. 286–293.

[38] Douglas Bush, *English Literature in the Earlier Seventeenth Century 1600–1660*, ed. cit., p. 1.

[39] Royal Society Publishing, *About Philosophical Transactions*: https://royalsocietypublishing.org/rsta/pages/about.

[40] Thomas Sprat, *The History of the Royal Society of London, for the Improving of Natural Knowledge.* London: Printed by T.R. for J. Martyn and J. Allestry, 1665.

Royal Society, care, în spiritul vremii, folosește limbajul biblic pentru a sugera că noua filosofie nu contravine specificului creștin, legitimând simbolic demersul experimental al noilor științe. În acest context, Bacon este considerat o figură profetică (prin analogie cu Moise) care eliberează mintea umană și deschide un nou orizont al cunoașterii, comparabil cu drumul către o țară a făgăduinței. Astfel, legătura dintre Bacon și *Royal Society* este întărită atât la nivel de discurs, cât și simbolic, prin metafore biblice sau prin alegoria cu Hercule.

În ethosul *Royal Society*, în (re)configurarea practicilor și valorilor susținute, regăsim modelul baconian, care poate fi interpretat ca o maturizare prin (re)interpretarea unor structuri preexistente sau ca o (re)configurare a acestora. Transformarea cunoașterii într-un obiect de circulație organizată prezintă similitudini evidente între cele două modele. Cu toate acestea, cele două tipare prezintă o diferență majoră: dacă în schema baconiană circulația cunoașterii este controlată și ascunsă, în practica promovată de Henry Oldenburg la *Royal Society*, aceasta este deschisă și explicită, un schimb reciproc avantajos și transparent.

Finalul scrierii lui Bacon, „Restul nu a fost terminat", lasă deschise multe interpretări. Această formulare este frecvent înțeleasă ca un indicator al caracterului neterminat al textului, dar poate sugera și faptul că avem de-a face cu o lucrare aflată în desfășurare, programatică, ceea ce este în acord cu teoriile baconiene. Această posibilitate poate fi susținută și de faptul că, la finalul „poveștii", marinarii primesc acordul (aproape imperativ) de a publica și de a face cunoscută celorlalți cunoașterea și modul de organizare a comunității construite în jurul celei „mai nobile dintre instituțiile care au existat vreodată"[41]. Modelul baconian descrie o orânduire funcțională, construită discret, demnă de a fi cunoscută[42] și orientată spre transmiterea și utilizarea cunoașterii, iar încheierea poate fi interpretată ca o deschidere către ceilalți, ca o invitație la colaborare sau ca un indiciu al necesității transformării practicilor pentru continuarea constructivă a acestui proiect. Această abordare permite ca modelul baconian să depășească statutul de proiect teoretic, nu doar ca schemă conceptuală, ci și ca anticipare a unor forme de organizare instituțională ulterior concretizate.

Deopotrivă asemănătoare și contrastante, cele două modele scot în evidență necesitatea ajustării unui model ideatic pentru a deveni operativ într-o realitate dată. Această transformare este vizibilă în organizarea *Royal Society*, în activitatea lui Oldenburg și în apariția primelor jurnale științifice, precum *Philosophical Transactions*, care pot fi înțelese și ca prime forme instituționalizate ale circulației cunoașterii prin intermediul cărora se conectează mediile savante cu publicul larg[43].

[41] Francis Bacon, *Noua Atlantidă*, traducere de Dana Jalobeanu, București, Editura Nemira, 2007, p. 124.

[42] *Ibidem*, p. 110.

[43] Cosmin Dumitrescu, „*Royal Society of London* – Expresie a spiritului științific iluminist din Anglia sec. XVI–XVII", în *Revista de filosofie*, tom 65, nr. 5, 2018, pp. 428–442.

3.2. JURNALELE ȘTIINȚIFICE CA MECANISME DE INSTITUȚIONALIZARE A CUNOAȘTERII

În cadrul noilor forme de organizare a cunoașterii, diseminarea informațiilor este esențială. Cu toate acestea, corespondența nu își pierde importanța în elaborarea și stimularea circulației ideilor, într-o manieră pe care „forumul deschis", asociat tiparului, nu o reușește[44]. Acest schimb epistolar devine chiar materialul de bază al jurnalelor, care îl formalizează atât prin publicarea regulată, cât și prin facilitarea accesului publicului la o cunoaștere inaccesibilă altfel. În acest mod, cunoașterea individuală este transformată într-o cunoaștere colectivă mediată, deschisă validării și circulației extinse și este integrată într-un circuit instituțional de atestare și redistribuire.

3.2.1. Philosophical Transactions *și formalizarea comunicării științifice*

În orizontul modernității timpurii, *Philosophical Transactions* nu apare ca un simplu produs editorial, ci ca un mecanism de actualizare fenomenală a unor practici preexistente, prin care corespondența privată, dispersată și marcată adesea, în termenii unei lecturi leibniziene[45], de percepții confuze, este convertită într-un dispozitiv proto-editorial capabil să transforme acumularea fragmentară a informațiilor într-o formă colectivă de inteligibilitate progresiv distinctă[46], permițând trecerea de la imaginea confuză asupra lumii la o analiză distinctă a ei ca rezultat al noilor metode, ceea ce, de altfel, se aplică și apariției *Royal Society* și a instituțiilor moderne dedicate cercetării și cunoașterii naturii.

Introducerea primului număr, apărut la 6 martie 1665, subliniază importanța transmiterii fidele a descoperirilor și rolul instrumental al tiparului în extinderea și consolidarea cunoașterii, în opoziție cu regimul „secretului" specific breslelor profesionale ori tradițiilor alchimice. Totodată, inițiativa afirmă și caracterul cumulativ și cooperativ al cunoașterii, în care contribuțiile individuale sunt integrate într-un proces colectiv de legitimare și organizare epistemică orientat către cunoașterea naturii și către „binele universal al omenirii"[47].

Aceeași idee este reiterată și în epistola dedicată *Royal Society* a lui Henry Oldenburg, publicată în același număr al jurnalului[48]. Într-o perspectivă hermeneutică extinsă, termenul de „tract" [49], din formularea „An introduction to this tract"[50], poate

[44] D. A. Kronick, „The Commerce of Letters: Networks and «Invisible Colleges» in Seventeenth – and Eighteenth-Century Europe", în *The Library Quarterly*, 71(1), 2001, pp. 28–43.

[45] Conceptele leibniziene sunt folosite ca instrumente hermeneutice pentru a descrie procesul gradual prin care informația dispersată devine progresiv organizată și distinctă epistemic, iar trimiterea vizează în special distincția dintre percepțiile confuze și cele distincte formulată de Leibniz.

[46] Gottfried Wilhelm Leibniz, *Opere. Noi eseuri asupra intelectului uman*, ed. cit., p. 87, III, 9 (4).

[47] Royal Society, „An introduction to this tract", în *Philosophical Transactions*, 1(1), 6 March 1665, pp. 1–2.

[48] Henry Oldenburg, „Epistle dedicatory", în *Philosophical Transactions*, 1 (1); pp. i–ii.

[49] În epocă, sensurile cuvântului „tract" variază. Potrivit definițiilor din dicționarul lui Samuel Johnson, acesta poate desemna întindere, o continuitate temporală, un mod de desfășurare sau chiar un discurs, curs al unui proces sau explicație sau poate face referire la un tratat sau la o carte mică

depăși sensul restrâns de tratat sau text și poate sugera ideea unei desfășurări progresive a cunoașterii, indicând astfel caracterul procesual și cumulativ al descoperirilor științifice, ca de altfel și finalul programatic al utopiei baconiene *Noua Atlantida* ce poate fi citit în mod similar, ca indicație a unui proiect deschis, a cărui realizare presupune extindere continuă și o succesiune de corecturi și (re)organizări ale cunoașterii.

În această interpretare, apariția jurnalului științific poate fi receptată ca expresie a formalizării unei tendințe epistemice deja activă în rețelele savante ale epocii, iar apariția, aproape simultană, a *Journal des sçavans* și *Philosophical Transactions*, indică mai degrabă manifestări convergente ale aceleiași (re)configurări cognitive prin care cunoașterea devine publică și instituțional formalizată, decât accidente istorice.

3.2.1.1. Henry Oldenburg: „antreprenorul științific" și profesionalizarea administrării cunoașterii

Deși nu făcea parte din tipologia „domnilor liberi și neîngrădiți" de la *Oxford* și *Gresham College*, Henry Oldenburg a fost, după cum consideră Quentin Skinner, alegerea potrivită pentru organizarea *Royal Society*[51]. Deși nu avea o educație științifică formală[52], experiența diplomatică[53], profilul cosmopolit, competențele lingvistice extinse[54] și încrederea de care se bucura[55] i-au permis să devină un mediator și o figură de importanță strategică în circulația informației din rețelele savante ale Europei, facilitând astfel extinderea rețelei *Royal Society* și atrăgând aici nume importante din filosofia naturală[56]. În această conjunctură, Marie Boas Hall îl consideră primul profesionist în administrarea științifică[57], iar Quentin

(Samuel Johnson, *A Dictionary of the English Language* (Vol. 1). Londra: W. Stranan, 1755 disponibil și online: https://johnsonsdictionaryonline.com/1755page/toy?zoom=1575 Johnson, S. (1755). Și dicționarul lui Bailey susține aceste definiții, dar ne dă în plus și sensul de urmă lăsat (Bailey, N. (1763)). *An universal etymological English dictionary*, ed. T. Osborne, p. 868 pdf.

[50] Royal Society, „An introduction to this tract", în *Philosophical Transactions,* 1(1), 6 March 1665, pp. 1–2.

[51] Quentin Skinner, „Science and Society in Restoration England", în *The Historical Journal, 10*(2), 1967, pp. 286–293.

[52] Aileen Fyfe, Noah Moxham, Julie McDougall-Waters, Camilla Mørk Røstvik, *A History of Scientific Journals: Publishing at the Royal Society, 1665–2015*, UCL Press, 2022.

[53] Vine ca ambasador din Bremen la Cromwell.

[54] Noah Moxham, Aileen Fyfe, „The first Philosophical Transactions, 1665–1677", în Aileen Fyfe *et al*., *A History of Scientific Journals: Publishing at the Royal Society*, *1665–2015*, UCL Press, 2022, p. 19.

[55] Quentin Skinner, „Science and Society in Restoration England", în *The Historical Journal*, 10(2), 1967, pp. 286–293.

[56] Noah Moxham, „Fit for print: developing an institutional model of scientific periodical publishing in England, 1665–ca. 1714", în *Notes and Records: the Royal Society Journal of the History of Science*, 69(3), 2015, pp. 241–260.

[57] Marie Boas Hall*, Henry Oldenburg: Shaping the Royal Society*, Oxford, Oxford University Press, 2002, p. xi.

Skinner îl identifică chiar ca un antreprenor științific[58], evidențiind astfel și emergența unui profil profesional specific Revoluției științifice, cel de „organizator științific”[59].

Activ încă din anii 1650 în rețelele de corespondență, Oldenburg intră în contact direct cu dezbaterile științifice în jurul anului 1660[60]. El își consolidează rapid rolul de intermediar și organizator al schimbului de informație savantă, mai ales după apropierea de Boyle, care îi stabilizează poziția de „nod” strategic în circuitul informațional și îi extinde conexiunile stabilind legături importante, inclusiv cu mediul francez[61]. În acest context, interesul pentru organizarea și difuzarea informației științifice devine din ce în ce mai mare, ceea ce-l îndreaptă către proiectul unui „buletin informativ”[62] dedicat filosofiei naturale, configurând astfel și un model de transmitere a informației[63]. În 1665, probabil sub influența apariției revistei franceze *Journal des sçavans*, a decis concretizarea ideii sale.

Inițiativa este confirmată și într-o scrisoare (13 februarie 1665) adresată de Robert Moray[64] lui Christiaan Huygens, în care sunt menționate atât orientarea preponderentă a publicației către filosofia naturală și publicarea experimentelor relevante, cât și planul de a fi publicată lunar în limba engleză și trimestrial în limba latină[65]. Răspunsul lui Huygens confirmă receptarea favorabilă a proiectului, apreciind atât orientarea tematică clară[66], cât și consistența noii publicații, *Philosophical Transactions*[67]. Această reacție indică faptul că proiectul răspundea unei nevoi mai largi pentru organizarea și chiar accelerarea cunoașterii în Europa secolului al XVII-lea; fenomen ce este ilustrat, în paralel, și de apariția *Journal des sçavans.*

Deși preocupările celor două publicații se suprapun parțial, abordările diferă[68]. Cu toate acestea, *Philosophical Transactions* și *Journal des sçavans* reprezintă primele forme stabile ale publicațiilor științifice din lume: *Philosophical*

[58] Quentin Skinner, „Science and Society in Restoration England”, în *The Historical Journal*, 10(2), 1967, pp. 286–293.

[59] Quentin Skinner, „Thomas Hobbes and His Disciples in France and England”, în *Comparative Studies in Society and History*, 8(2), 1966, pp. 153–167.

[60] Atunci îl va însoți pe nepotul lui Boyle, Richard Jones, în calitate de tutore, la Grand Tour. Grand Tour-ul reprezenta o călătorie de confirmare, care marca un apogeu formativ pe care tinerii aristocrați englezi, însoțiți de un tutore, trebuiau să-l atingă. Mai exact, era vorba despre un tur educațional prin principalele orașe și țări ale Europei.

[61] Coresponda frecvent cu membri ai *Académie Montmor* sau cu Huygens sau Spinoza.

[62] Noah Moxham, Aileen Fyfe, „The first Philosophical Transactions, 1665–1677”, ed. cit., p. 20.

[63] Iordan Avramov susține că încă din scrisoarea către Boyle, din 22 septembrie 1657 („An Apprenticeship in Scientific Communication: The Early Correspondence of Henry Oldenburg (1656-63)”, în *Notes and Records of the Royal Society of London*, 53(2), 1999). Scrisoarea în cauză poate fi consultată: Michael Hunter (ed.), *The correspondence of Robert Boyle.* Routledge, 2016, pp. 238–240.

[64] Vicepreședintele *Royal Society*

[65] Christiaan Huygens, *ŒUVRES COMPLÈTES: Correspondance 1664–1665*, Vol. Cinquième, Martinus Nijhoff, 1893, p. 234, scrisoarea 1329 din 13 februarie 1665.

[66] *Ibidem*, p. 255, scrisoarea 1345 din 6 martie 1665.

[67] *Ibidem*, p. 283, scrisoarea 1362 din 27 martie 1665.

[68] Noah Moxham, Aileen Fyfe, „The first Philosophical Transactions, 1665–1677”, ed. cit., p. 20.

Transactions, cel mai vechi jurnal științific care a avut continuitate în publicare, iar *Journal des sçavans* cea mai veche publicație periodică destinată unui public învățat, virtuos și curios, profesioniștilor și amatorilor eruditi ai științei[69].

3.2.2. Journal des sçavans: între erudiție și comunicarea științifică modernă

Deși în 1665 în Franța[70] exista de câteva decenii o cultură a publicațiilor periodice[71], apariția *Journal des sçavans* introduce un model nou de organizare și circulație a cunoașterii savante. La început, paternitatea acestei publicații a fost ambiguă, dar rolul lui Denis de Sallo și asistența acordată acestuia de către Jean Chapelain, Amable de Bourzeis și Marin le Roy de Gomberville s-au făcut destul de repede cunoscute. Incertitudinea originii proiectului reflectă existența unui mediu intelectual preocupat deja de (re)organizarea comunicării savante, ceea ce, după cum observă Harcourt Brown, indică mai degrabă o proximitate intelectuală decât o simplă confuzie de atribuire, fie lui François Eudes de Mézeray, fie lui Denis de Sallo[72].

3.2.2.1. Proiectul Mezeray și emergența unei culturi a informației savante

Contextul epocii era deja marcat de o mutație în modul de gândire și de raportare la cunoaștere. Dezvoltarea și folosirea tiparului, a telescopului și a busolei magnetice, extinderea matematicii aplicate prin lucrările lui Galileo Galilei și René Descartes sau repoziționarea Pământului în univers prin teoria copernicană au modificat profund modul de înțelegere a lumii. În acest context, interesul pentru noile descoperiri și pentru organizarea lor sistematică devine tot mai accentuat.

François Eudes de Mezeray observă această transformare și consideră că noile descoperiri nu mai pot fi integrate adecvat în periodizările istorice clasice. Proiectul de „privilegiu" al lui Mezeray este păstrat de *Bibliothèque nationale de France* (Bnf). Acesta prezintă structura unui jurnal destinat colectării și publicării sistematice a descoperirilor din domenii diverse prin intermediul unei rețele de corespondenți. Harcourt Brown observă că acest proiect reflectă sensibilitatea unei modernități timpurii preocupate de ordonarea și inventarierea progresului cunoașterii, considerând că programul lui Mezeray poate fi considerat tipic pentru începutul modernității[73].

Interesant este că, în această inițiativă, este prezentă și ideea unei evidențe sistematice a descoperirilor, concepută mai degrabă ca un instrument pentru o istorie decât ca un mecanism de producere a cunoașterii. Aici este și o diferență importantă față de publicațiile științifice ce vor urma.

[69] Harcourt Brown, „History and the Learned Journal", în *Journal of the History of Ideas*, 33(3), 1972, pp. 365–378.

[70] Conform lui Raymond Bird, în ianuarie 1631 exista *Nouvelles ordinaires de divers endroits* și, din 30 mai 1631, *Gazette*.

[71] Raymond Birn, „Le Journal des Savants sous l'Ancien Régime", în *Journal des savants*, 1965, pp. 15–35.

[72] Harcourt Brown, „History and the Learned Journal", în *Journal of the History of Ideas*, 33(3), 1972, pp. 365–378.

[73] *Ibidem*.

3.2.2.2. Denis de Sallo: de la medierea continuumului savant la (re)organizarea structurală a informației savante

Le Journal des sçavans apare la inițiativa lui Jean-Baptiste Colbert[74], care susținea o politică de control[75] asupra circulației cunoașterii[76]. Publicația a fost inițial editată de Denis de Sallo, care, pentru a favoriza receptarea critică[77], își ascunde identitatea sub pseudonimul Sieur d'Hédonville.

Format în mediul juridic, politic și administrativ parizian și integrat în rețelele erudite ale Republicii Literelor (*Respublica Literaria)*, de Sallo dispunea de poziția socială și relațională necesară care să-i faciliteze articularea unui proiect de diseminare a cunoașterii. Analiza corespondenței realizate de Raymond Birn evidențiază profilul intelectual al lui de Sallo: acestuia nu-i lipsește erudiția în limbile clasice, devotamentul față de comunitatea savantă, o curiozitate deosebită și o orientare spre colectarea și sintetizarea datelor[78].

În colaborare cu Colbert și Chapelain, Bourzeis și Gomberville relansează proiectul lui Mezeray[79] și configurează o rețea europeană de circulație a informației în care sunt implicate nume importante, printre care și Henry Oldenburg[80], contribuind astfel la un circuit transnațional.

Acest context a facilitat apariția *Journal des sçavans*, care construiește o altfel de structură formală a comunicării cunoașterii prin care corespondența privată este integrată în mecanismul public de comunicare, devenind astfel un instrument instituțional de mediere între producția savantă și spațiul public și transformând corespondența privată într-un dialog public. Privit din acest unghi, *Journal des sçavans* nu reprezintă doar o altfel de publicație, ci un instrument instituțional prin care cunoașterea începe să fie reorganizată ca practică publică, colectivă și, în mod esențial, cumulativă, contribuind major la dezvoltarea modelului instituționalizat de transmitere a cunoașterii.

3.2.2.3. *Journal des sçavans*: între erudiție și comunicarea științifică modernă

De Sallo primește un privilegiu pe o perioadă de 20 de ani pentru *Journal des sçavans*[81] și, deși este forțat de împrejurări să renunțe la conducerea acestuia după numai treisprezece numere, îl păstrează și își apără monopolul când consideră că este nevoie, după cum remarcă Vittu, de exemplu, în 1668, când s-a încercat

[74] Primul ministru al lui Ludovic al XIV-lea.

[75] Acest control politic al cunoașterii apare ca un factor determinant în instituționalizarea acesteia și a formelor sale de circulație.

[76] David Banks, „Approaching the Journal des Sçavans, 1665–1695: A manual analysis of thematic structure", în *Journal of World Languages*, 2(1), 2015, pp. 1–17.

[77] Raymond Birn, „Le Journal des Savants sous l'Ancien Régime", ed. cit.

[78] *Ibidem*, nota 5.

[79] Raymond Birn, „Le Journal des Savants sous l'Ancien Régime", ed. cit.

[80] Jean-Pierre Vittu, „La formation d'une institution scientifique: Le Journal des Savants de 1665 à 1714 (article 1)", în *Journal des Savants*, 1(1), 2002, pp. 179–203.

[81] Raymond Birn, „Le Journal des Savants sous l'Ancien Régime", ed. cit.

traducerea în limba franceză a *Philosophical Transactions*[82], ceea ce indică și faptul că piața transmiterii cunoașterii nu era liberă.

Mărturiile epistolare analizate de Raymond Birn evidențiază tensiunea dintre emergența autonomiei mediului savant și presiunile politice și ecleziastice. De exemplu, sistarea tipăririi *Journal des sçavans* este pusă fie pe seama intervențiilor Romei, fie pe seama dificultăților interne de organizare, după cum însuși Sallo îi spune lui Colbert[83]. Însă, după cum consideră Harcourt Brown, dincolo de climatul disputelor religioase ar mai fi, ca posibil factor, și rigiditatea în fața criticii deschise a autorilor și a publicului. Totuși, în ianuarie 1666, sub conducerea lui Jean Gallois, va fi reluată tipărirea, ceea ce confirmă viabilitatea proiectului (*Bibliothèque nationale de France (BnF)*[84] îi menționează pe amândoi ca fondatori).

Orientarea către cititor prin selectarea informației, astfel încât să fie utilă unui public cât mai larg, transformă *Journal des sçavans* într-un marker al mutației funcționale. Spre deosebire de erudiția tradițională, accentul este pus pe circulația eficientă a cunoașterii și pe accesibilitatea acesteia[85]. Programul editorial, *L'imprimeur au Lecteur*[86], prezintă asumarea sarcinii atât de a filtra informația, de a o sintetiza și de a o adecva pentru a fi înțeleasă, cât și de a o organiza tematic. În tot acest angrenaj, editorul avea rolul de a ajusta materialele, „fără a schimba judecata nimănui"[87] și avea „libertatea de a modifica uneori expresia"[88].

Prin comparație cu *Philosophical Transactions, Journal des sçavans* rămâne mai apropiat de cultura erudită. Cu toate acestea, pentru a-și atinge scopul declarat, oferă publicului larg un îndrumar de lectură[89] și, totodată, se declară „jurnal liber de prejudecăți, lipsit de pasiuni și de parțialitate"[90], adică își afirmă deschis neutralitatea.

În raport cu proiectul lui François Eudes de Mézeray, *Journal littéraire général*, cu *Journal des sçavans* se observă și o diferență semnificativă de perspectivă: dacă Mézeray privilegia inovația științifică și tehnică, Sallo acordă o atenție deosebită noutăților literare și editoriale[91]. Această deplasare de accent confirmă faptul că *Journal des sçavans* își asumă rolul de instrument de tranziție între cultura erudită și comunicarea „științelor" moderne.

[82] Jean-Pierre Vittu, „La formation d'une institution scientifique: Le Journal des Savants de 1665 à 1714 (article 1)", în *Journal des Savants,* 1(1), 2002, pp. 179–203.

[83] Raymond Birn, „Le Journal des Savants sous l'Ancien Régime", ed. cit.

[84] Bibliothèque nationale de France (BnF). (f.d). *Gardes de la Bibliothèque et bibliothécaires du Roi de Louis XIV à la Révolution française:* Site institutionnel: https://www.bnf.fr/fr/gardes-de-la-bibliotheque-et-bibliothecaires-du-roi-de-louis-xiv-la-revolution-francaise#bnf-les-commis-la-garde-de-la-biblioth-que-du-roi-1663-1684-

[85] Harcourt Brown, „History and the Learned Journal", ed. cit.

[86] *Le Journal des Sçavans*, 5 ian. 1665 în *Gallica*, Bibliothèque nationale de France.

[87] *Ibidem.*

[88] *Ibidem.*

[89] Harcourt Brown, „History and the Learned Journal", ed. cit.

[90] Traducere liberă adaptată. Textul poate fi consultat în *Le Journal des Sçavans*, 5 ian. 1665. *Gallica*, Bibliothèque nationale de France, gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k56523g.

[91] Harcourt Brown, „History and the Learned Journal", ed. cit.

3.3. EXPERIMENTE DE ORGANIZARE A CUNOAȘTERII

3.3.1. Académie Montmor *ca laborator de tranziție de la erudiția individuală la cooperarea științifică*

Suspiciunile că *Académie Française* deservea mai degrabă interesele politice ale cardinalului Richelieu[92] decât exigențele epistemice duc, ca reacție critică, la apariția *Académie Montmor.* Această tensiune dintre legitimitatea politică și competențele intelectuale este ilustrată și de critica lui Ismael Boulliau prin care denunță superficialitatea membrilor. Acesta, într-o scrisoare adresată lui Dupys la 14 octombrie 1645, îi numește generic pe membri „gloată proastă" de „mustachios" care vrea „să judece lucruri pe care nu le înțelege"[93].

Competiția dintre modelele instituționale dedicate „noilor" științe devine tot mai evidentă și tot mai strânsă. De exemplu, în spațiul italian, sub patronajul lui Leopold de Medici, apare *Accademia del Cimento*, îndreptată și ea către promovarea științelor fizice și susținerea cercetărilor experimentale bazate pe colaborarea dintre membri. În spațiul parizian, abatele d'Aubignac, Hedelin, vine cu o nouă inițiativă de a obține un privilegiu regal pentru o a doua academie la Paris. În acest proiect, Hedelin propune și înființarea de catedre pentru toate ramurile științei și susține atât evitarea atașamentului rigid față de tradiție, cât și deschiderea excesivă față de noutate[94].

În acest context, Henri Louis Habert de Montmort fondează și el, în 1654, o academie orientată spre contestarea cartezianismului[95], intrând astfel în competiție cu alte inițiative similare. Oficial, *Académie Montmor* este înființată în 1657, iar prin programul său își asumă drept obiective cercetarea naturii, utilitatea practică a cunoașterii, schimbul sistematic de corespondență[96] și cooperarea.

Totuși, lipsa unei organizări coerente și conflictele interne au compromis succesul[97], cu toate că, dincolo de programul restrictiv[98], prezența unor nume precum Hobbes sau Oldenburg indică, totuși, o deschidere intelectuală. Nu știu dacă putem vorbi de un eșec în cazul *Académie Montmor*, dar consider că mai degrabă este vorba de o etapă intermediară, ceea ce demonstrează dificultatea tranziției de la erudiția individuală la cooperarea științifică și care, totodată, a pregătit terenul pentru apariția *Académie royale des sciences,* înființată în 1666.

[92] Fondatorul Academiei, alături de Ludovic al XIII-lea al Franței.

[93] Harcourt Brown, *Scientific Organizations in Seventeenth Century France (1620–1680*), Baltimore, The Williams & Wilkins Company, 1934, pp. 64–65.

[94] Harcourt Brown, *Scientific Organizations in Seventeenth Century France (1620–1680*), ed. cit., pp. 72–73.

[95] Desmolets, *Mémoires*, II, 32; *apud* Brown, Harcourt, *Scientific Organizations in Seventeenth Century France (1620–1680)*, ed. cit., p. 67.

[96] *Ibidem*, p. 76.

[97] *Ibidem*, p. 79.

[98] Harcourt Brown, *Scientific Organizations in Seventeenth Century France (1620–1680*), ed. cit., p. 76.

Deși uneori este considerată un model pentru *Royal Society*, *Académie Montmor* pare să reflecte o nevoie structurală generală de instituționalizare a cunoașterii. Asemănările, fie că ne uităm la proiectul lui Gresham, fie la cel al lui Hedelin, fie la intenția lui Mezeray sau la apariția *Journal des savans* sau *Philosophical Transactions*, toate reflectă acest lucru. Diferențele sunt importante și ele, în special pentru că evidențiază diversitatea conjuncturală a soluțiilor la problema de fond. Impulsul comun de organizare a cunoașterii este destul de evident, iar fiecare proiect nu a fost altceva decât o încercare de a găsi soluțiile adecvate contextului în care au fost dezvoltate.

Cadrul poate fi completat și cu declinul participării la târgurile de carte, de fragmentarea lingvistică cauzată de elanul limbilor vernaculare[99], pe scurt, de dificultățile circulației sporadice și dispersate a cunoașterii care au dus la nevoia unui sistem organizat de informare și au generat necesitatea unor mecanisme mai eficiente de ordonare. Prin urmare, această apariție atât a *Journal des sçavans*, cât și a periodicelor din acea perioadă poate fi înțeleasă nu ca evenimente izolate, ci ca un răspuns la aceste constrângeri.

CONCLUZII: (RE)ORGANIZAREA CUNOAȘTERII CA FUNDAMENT AL MODERNITĂȚII

Perioada premodernă se caracterizează printr-o (re)poziționare graduală față de tradiție, distribuită neuniform, ceea ce indică o dinamică în care continuitatea și discontinuitatea coexistă ca principii corelative ale schimbării. Astfel, conceptul de *continuum-discontinuu* permite interpretarea discontinuității ca emergență a unor acumulări anterioare, iar continuitatea ca o structură capabilă atât să genereze, cât și să integreze transformările produse. Privită în acest fel, devenirea cunoașterii apare ca un proces dinamic de (re)configurare, în care momentele de „revoluție" marchează puncte de cristalizare ale unor virtualități înscrise în structura intelectuală anterioară, orientând astfel direcția ulterioară a devenirii.

Transformările se produc treptat. După cum observă Douglas McKie, acestea devin vizibile mai întâi în arte și în științele naturale, adică acolo unde observația începe să înlocuiască mai ușor autoritatea tradițională[100]. Însă, pentru a fi posibilă, o asemenea modificare presupune unele mutații cognitive și sociale mai ample, în special în cultură și educație, capabile să favorizeze acceptarea și răspândirea ideilor noi. Acest proces conduce la cristalizarea unei noi viziuni asupra lumii, care creează condițiile necesare atât pentru progresul științific, cât și pentru receptarea acestuia. În această explicație, metamorfoza este înțeleasă ca un proces de (re)organizare treptată care face posibilă atât (re)analizarea lumii, cât și înțelegerea noilor cadre epistemice.

[99] Raymond Birn, „Le Journal des Savants sous l'Ancien Régime", ed. cit.

[100] Douglas McKie, „The origins and foundation of the Royal Society of London. Notes and Records of the Royal Society of London", ed. cit.

Apariția *Journal des sçavans* și a *Philosophical Transactions* marchează o reconfigurare a practicilor de circulație a cunoașterii. Cu toate că există tentația de a pune cele două publicații într-o relație de opoziție, ele sunt mai degrabă complementare: *Journal des sçavans* operează ca forum literar-științific, în timp ce *Philosophical Transactions* se concentrează pe rapoarte de filosofie naturală; cu toate acestea, ambele contribuie la un scop comun, constituirea unei forme de cunoaștere colectivă ce rezultă prin agregare, filtrare și confirmare instituțională.

Astfel, primele jurnale științifice și primele academii nu au apărut ca niște creații *ex nihilo*, ci ca instrumente de coagulare și orientare a unei erudiții tradiționale într-un cadru instituțional nou și adecvat cerințelor unei științe publice, colective. În acest sens, continuitatea acumulărilor și discontinuitatea momentelor de cristalizare pot fi înțelese ca un cuplu categorial care structurează interpretarea acestor transformări.

În interpretarea propusă, discontinuitatea nu este negată, ci integrată într-un cadru teoretic în care devine inteligibilă doar în raport cu procesele de continuitate, astfel încât *continuumul-discontinuu* nu sunt termeni contradictorii, ci o formă de articulare a dinamicii istorice a cunoașterii. Această interpretare susține teza formulată la începutul analizei potrivit căreia discontinuitățile nu sunt rupturi, ci momente structurale ale unei continuități persistente. În această logică, dacă Revoluția științifică este înțeleasă ca o cristalizare a unui fond continuu, atunci noile instituții ale cunoașterii și apariția primelor jurnale științifice pot fi văzute ca instrumente prin care erudiția vremii este constrânsă să se adapteze la noul context instituțional, reorganizându-se în forme compatibile.

Pe scurt, prin această analiză am susținut că atât Revoluția științifică, cât și instituționalizarea cunoașterii nu ar trebui interpretate ca rupturi, ci ca momente de actualizare și puncte de cristalizare apărute într-un proces dinamic numit *continuum-discontinuu*, în care cei doi termeni nu sunt contradictorii, ci funcționează ca un cuplu categorial: discontinuitatea nu anulează continuitatea, ci îi asigură mersul prin (re)organizare, ceea ce permite depășirea opoziției și oferă un cadru interpretativ mai adecvat pentru înțelegerea devenirii cunoașterii moderne. Din această perspectivă, continuitatea poate fi înțeleasă ca o proprietate structurală a realității, iar discontinuitățile ca rezultate ale modurilor de compoziție ale acesteia, ceea ce susține caracterul dinamic și nefragmentar al devenirii cunoașterii.